

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 14

November 1994

ISSN 1103-4156

Lilla Björka räddat!

Sent på onsdagskvällen 23/11 blev det efter segslitna prisförhandlingar klart att Lilla Björka är vårt till ett pris av 520.000 kr. Nu ska en stiftelse bildas för att ta över ansvaret för underhåll och användning och det är klart att Elin Wägner-sällskapet kommer att finnas med bland stiftelsebildarna.

Interimstyrelsen för Lilla Björka-insamlingen vill rikta ett stort tack till alla er som stött kampanjen och gjort köpet möjligt. Andelsbevis med en vackert bild på Lilla Björka kommer att skickas ut kring nyår. Samtidigt vill vi uppmana alla att fortsätta och stödja den nya stiftelsen. Det kommer att behövas mer pengar för upprustning och underhåll och alla är välkomna med idéer om hur vi bäst ska kunna ge Lilla Björka ett innehåll som främjar det viktiga arbetet med att föra Elin Wagners livsverk vidare mot en allt osäkrare framtid.

Men först: låt oss glädja oss över att Lilla Björka är vårt!

Tusen år i Småland

var temat för höstseminariet som ägde rum på St. Sigfrids folkhögskola den 24-25 september. Och det blev en svindlande resa i historien för de ca 60 deltagarna som genom föredrag fick stifta bekantskap med såväl förhållandena i bondekulturens Småland som i de förhistoriska kvinnodominerade medelhavskulturena.

Eva Adolfsson jämförde Elin Wagners smålandskildringar med sin fars, Gunnar Adolfssons. Hon kunde konstatera att båda gärna förlägger sina berättelser till ett gränsland, geografiskt eller historiskt/kulturellt. Skillnaden mellan dem ansåg hon låg i deras perspektiv. Elin Wägner betraktade samhället som ett sammanhållet helt där prästgården var ett naturligt centrum. Gunnar Adolfsson,

med sin annorlunda sociala tillhörighet, skapade sina miljöer som hierarkier där människorna hela tiden strävar efter att komma uppåt, mot självständighet och bättre levnadsförhållanden. Båda var alltså var och en på sitt sätt upptagna med problemet hur man skapar den goda världen och trots den småländska begränsningen i deras litterära miljöer finns det hos båda ett tydligt intresse för utblickar i den stora världen.

Långt borta i historien, mer än 1000 år f.Kr., förde oss *Eva Moberg* i sitt föredrag som lyfte fram spåren efter tidigare matriarkala - gylaniska - medelhavssamhällen, som med hjälp av C14-metoden nu har kunnat fastställas vara betydligt äldre än man kunnat ana. Det medför att tidigare tolkningar av bilder och föremål måste revideras och att man nu tycker sig ha klarare indicier på att det verkligen funnits jämställda samhällen som kunnat leva i fred och endräkt under mycket lång tid. Just omkring år 1000 f.Kr. verkar det som om ett skifte till patriarkat var fullbordat och därefter har de flesta myter och traditioner omtolkats för att bättre stämma in i det nya mönstret.

Den nya forskningen hoppas *Eva Moberg* ska ge kvinnorna sin historia åter. Ironiskt nog är det utmärkande för dessa tidiga kvinnokulturer just den harmoni med naturen och den identifikation med nu levande och kommande generationer som *Romklubben* i sin senaste rapport lyfter fram som det väsentliga för att en världskatastrof ska kunna undvikas.

Söndagens bussresa i Elin Wagners landskap under ledning av *Sven-Erik Rydeman*, *Lilian Karlsson* och *Karin Sahlström* blev en stor upplevelse med höjdpunkten förlagd till Lilla Björka, där *Märta Schleck-er* på Elins solveranda lät oss alla få ta del av sina ungdomsminnen från vardag och fest med Elin som vänligt men lite otillgängligt centrum. Då kände alla att denna miljö måste bevaras till eftervärlden.

Elin Wägner-sällskapet, Skir, Svanholm, 355 91 VÄXJÖ
Postgiro 22 21 27-3

Bergsluft

Redaktion: Marianne Enge och Solveig Hammarbäck

Telefon 0470-775557, 775515

Årets Väckarklocka

överlämnades vid lördagskvällens samkväm till *Eva Moberg* för hennes mångåriga engagemang i freds- och jämställdhetsarbetet. Eva Moberg tackade och talade om att hon beslutat att lämna den skrällande väckarklockan till motståndare av kvinnliga präster "så att de hinner vakna före år 2000".

Som vanligt finns det en rapport från seminariet som kan erhållas om man sätter in 15 kr på pg 22 21 27-3.

Flory Gate kulturpristagare

Landstinget i Kronoberg har givit sitt kulturpris till *Flory Gate* för hennes gärning som tidig miljömedveten odlare. Flory orkade inte själv ta emot sitt pris men sondottern *Astrid Gate* läste upp Florys tacktal som bl.a. innehöll följande:

Det är en snart 50-årig strävan som ligger bakom denna utmärkelse. Mina tankar och handlingar bemöttes på den tiden med fullständigt avståndstagande. Det var ju omöjligt att förstå en person som t.ex. avböjde användningen av konstgödsel som varje jordbruksrådgivare talade för. "Påsaskiten" var lätthanterlig och ökade påtagligt skördarna. Men jag såg det som ett dopingpreparat som endast kortvarigt tvingar jorden till ökade prestationer.

De intelligenta och kvicka smålänningarna uttryckte på många sätt sin syn på min person. Med stort nöje minns jag ännu när jag efter en arbetsdag med hacka på potatisåkern klagade över ryggsmärtor och fick svaret "Ja ja, man ska inte spänna en cirkushäst framför arbetsvagnen". Några år senare frågade en äldre man "Hur länge har hon bott i Rösås?" Snart 30 år, blev mitt svar. "Åh, så nyinflyttad", blev repliken.

Elin Wägner presenterad för internationell publik

När The International Society for the Study of European Ideas, Det internationella sällskapet för studiet av europeiska idéer, höll sin fjärde konferens i Graz i Österrike i august 1994, medverkade jag med ett föredrag om Elin Wagners idévärld. Temat för konferensen var "Det europeiska arvet: mot nya paradigmer", och så snart jag fick inbjudan till den grupp där jag höll mitt föredrag, en grupp med fokus på kvinnors bidrag till politiska, intellektuella och kulturella revolutioner, insåg jag att Elin Wägner skulle vara ett idealiskt ämne. Med tanke på Elins roll i WOWO, Women's Organization for World Order, som växte fram ur Wiener Call Club, kändes det särskilt roligt att få presentera henne för en internationell publik just i Österrike.

I mitt föredrag, som jag höll på engelska, tog jag upp några av Elins viktigaste inspirationskällor: Olive Schreiner från Sydafrika, Rosa Mayreder från Österrike och Charlotte Perkins Gilman från USA. Som jag ser det hade dessa författare stor betydelse både för hennes pacifism och för hennes matriarkala tänkande. Efter hand utvecklade Elin en feministisk radikalism - *Tidevarvet* och Fogelstad blev viktiga hörnstenar - som gick stick i stäv med den socialdemokratiska kvinnopolitik som kom att dominera i Sverige från och med 1930-talet. Jag läser Elins allt uttryckligare radikalism under 1930-talet som en reaktion på de snävare kvinnoideologiska villkoren i Sverige och ser det som symptomatiskt att hon 1935 sökte sig till WOWO. Avslutningsvis tog jag upp *Väckarklocka* och presenterade den som en text som är så djärv att vi först nu börjar få upp ögonen för dess innebörd och implikationer.

Mitt föredrag, som är tillägnat Flory Gate, fick ett positivt mottagande och följdes av en intressant diskussion. Min Fred-med-jorden-tröja, som jag dagen till ära hade på mig, blev också mycket beundrad. Föredraget ska nu publiceras och jag ser fram emot att så snart jag får tid arbeta vidare med ämnet. Till The Open University, Svenska Akademien och Svenska Institutet vill jag uttrycka mitt varma tack för generösa bidrag som gjorde det möjligt för mig att delta i konferensen och hålla detta föredrag.

/Helena Forsås-Scott

Vandringsutställning på Stockholms stadsbibliotek

I oktober 1990 lånade Stockholms stadsbibliotek för första gången skärmutställningen om Elin Wägner och Elin Wägner-sällskapet till sin filial i Kista. Utställningen inleddes med en trivsamt kväll tillsammans med Ria Wägner, som berättade om sin faster. Härefter blev efterfrågan på utställningen större än väntat och den har nu vandrat runt på de flesta filialer, sjukhus och arbetsplatser i Stockholm och dess närområde. Intresset har varit varierande beroende på de olika föreståndarnas intresse för Elin Wägner. Även om inte pengar funnits till något speciellt program, har man ändå dammat av och tagit upp ur magasin många fina böcker och skrifter som dessbättre sedan fått stanna "ovan jord". Under årens lopp har utställningen gjort en och annan avstickare till Örebros bibliotek och arbetsplatser i Bergslagen och hem till Berg för en mindre renovering. Så nog kan det sägas att de här skärmarna i all sin enkelhet har lyft fram Elin och hennes livsverk och aktualitet. Många har förvånats över hennes framsynthet. Nu är utställningen åter "hemma" och man kan hoppas på att den med "ansiktslyftning" eller ännu hellre i en ny form och mer lätthanterlig kan öppna ögonen på fler människor ute i landet.

/Brita Lindvall

Ett Elin Wägner-minne

I maj firade vi 50-års minnet av Elin Wägners inval i Svenska Akademien. Några av oss fick tillfälle att i Ulla Isakssons sällskap återuppliva lite av det festliga inträdet i Börssalen.

Här en liten efterskörd. Vill gärna berätta om ett ungdomsminne av den nyvalda akademiledamoten i maj 1944. Det kontrasterar, tycker jag, på ett wägnertypiskt sätt mot nyhetsrabaldret och akademiglansen kring invalet.

Vi var en grupp ungdomar med olika och brokig bakgrund men förenade av en bergfast tro på att kunna göra en insats i återuppbyggnaden efter kriget. Internationella arbetslag kallade vi oss. Idén kom från en mångbegåvad judisk flykting, Wolfgang Sonntag. Flera flyktingungdomar fanns ibland oss, från Polen, Danmark, Jugoslavien.

Tanken var att vi skulle förbereda oss genom olika studier, arbete, social samvaro på enkla och jämlika villkor. Vi fick stöd från bl.a. kväkarna. Emilia Fogelklou bistod och inspirerade oss. Elin Wägner ordnade en liten sommarstuga i Lidnäs. Den 30 april sammanstrålade vi - den dagen snöade det!

Uppehållet klarade vi genom att på förmiddagarna hjälpa bönderna med potatissättning - för denna kristidsinsats utgick ett blygsamt statsbidrag. Ur den gemensamma kassan lagades kruska och annat spartanskt. Alla sysslor roterade mellan oss, även ledningen av morgongymnastiken.

Efter arbetet studerade vi judefrågan, lärde språk av varandra, diskuterade, musicerade, inbjöd gästföreläsare - som gärna kom! Vår tro på framtiden var enorm, inga krigsrapporter kunde rubba den.

Och här kommer Elin Wägner in, som vän och gästföreläsare. Vanligen tillsammans med Flory Gate på tandemcykel! Det kunde bli heta diskussioner kring det ovala bordet, vill jag minnas. Vi bad Elin Wägner tala om kvinnofrågan - men det ville hon inte. Hennes djupa besvikelse på tystnaden efter Väckarklocka var vi inte mogna att förstå.

Det var om jordfrågan Elin Wägner ville tala, ekologi och kretsloppsekonomi säger vi idag. Lokal resurshushållning lät inte så meningsfullt, vi hade ju satsat all vår hängivenhet på framtidens internationalism. Jag har ett minne av att Elin Wägner ibland blev lite sorgset besviken på oss.

Och så kom då nyheten om det sensationella invalet, den andra kvinnan i Svenska Akademiens

historia. Inte långt därefter väntade vi henne på besök. Vi plockade och band en stor krans av vilda vårblommor. Bättre sätt att ära henne fanns väl inte?

Hon kom, jag minns inte datum. Jag hade fått till uppgift att med några ord sätta kransen på hennes huvud. Kransen var så stor - och Elin var så liten, så tunn. Vad jag säkert minns, alldeles tydligt genom ett halvsekel, är detta: Elin Wägner brast i gråt. En så späd och hjälplös gestalt, under den tunga huvudbonaden av ängsblommor. Och hon grät.

Även om vi omkring henne var alldeles för unga och oerfarna för att förstå Elin Wägner i allt, begrep vi antagligen i denna stund vad det handlade om: spänningen mellan yta och insida, mellan ärebetygelser och oförståddhet. Framgången liknade en börda, den hade hamnat fel, på fel tid, på fel plats...

Kanske rördes hon också av alla ungdomarna omkring sig?

/Susel Hedström Huveröd

En liten rättelse

av en uppgift i Bergsluft 13 vill Sarah Death göra. Det gäller referatet från KF Bernanders presentation av Elin Wägner-biblioteket på St. Sigfrids folkhögskola. Där framställs Vera Brittain som Elin Wägners engelska översättare. Men, skriver Sarah, *hon kunde inte svenska och hennes roll var att förmedla mellan Elin och olika engelska förlag. Hon ville gärna läsa Elins böcker och därför var hon så ivrig att få tag i förlag och översättare som ville ställa upp - men misslyckades. Naturligtvis händer det mycket lätt att småfel av denna typ uppstår då uppgifter överlämnas från människa till människa. Det kan ha varit så att jag var oklar i det jag sade i mitt ursprungliga föredrag* (som finns tryckt i Scripta Memoria).

Nu finns att köpa

Lagom till jul kommer EW-sällskapet småskrift nr 5 som distribueras till medlemmarna med detta utskick. Den är ett intressant nytryck av John Landquists uppsats om Elin Wägner som skrevs strax efter hennes död. Vi är mycket tacksamma mot Solveig och Maria Landquist som givit tillstånd till detta nytryck. Ytterligare ex. finns att köpa för 50 kr inkl. porto.

Vi har också låtit göra en särskild liten tidskriftsamlare som passar precis till småskrifterna. Den är gjord i oblekt miljökartong med Elin Wägners Ex libris som dekor. Priset är 20 kr/st eller 50 kr för tre. Gör beställningar genom pg-kontot!

Miljövänliga rutan

Potatisätare!

En nyligen publicerad undersökning från EU-länderna om nitrat-innehållet i grönsaker och potatis, visar att i Danmark innehåller konventionellt odlad potatis cirka **tre gånger så mycket nitrat som ekologiskt odlad potatis**. 55 % av nitraten omvandlas till nitrit i kroppen. (Denna undersökning har gått som pressmeddelande.)

För att bekämpa bladmögelangrepp sprutar man vanligtvis dithiokarbamater (t.ex. Maneb, Mancozeb, Dezäta) några gånger per odlingsssäsong. **En nedbrytningsprodukt av dessa bekämpningsmedel - ETU - blir tillsammans med nitrit i kroppen starkt mutagent och cancerframkallande.** I avvaktan på andra kemiska bladmögelbekämpningsmedel väntar man med att förbjuda dithiokarbamater.

Hur klarar sig då de ekologiska odlarna? Genom odlingsteknik såsom t.ex. förgroning och mer resistent sorter (Bintje klarar sig sämst) och en vanligtvis mindre skörd.

Tänkbart är att konventionell odling i Danmark gödslar mer än vad vi gör i Sverige och svensk odling därför har något lägre nitrat-halt.

Ska vi då helt sluta att äta potatis? Nej, men **efterfråga och köp KRAV-märkt potatis**. Den är värd sitt merpris!

/Karin Sahlström

Till Elin

Fred med jorden
jag är ju en del av den

I ditt Småland
viner
vrålande
kalla maskiner
ovanför mitt huvud

Vad är dom rädda för
Krigsherrarna

/Lena Gretasdotter

Elin Wägner i riksdagen

Den svenska kvinnans rösträtt firades med en högtidssammankomst i Riksdagens plenisal tisdagen den 24 maj 1994. Det var 75 år sedan det historiska klubbslaget föll i 1919 års riksdag, som bekräftade den lika och allmänna rösträtten. Ett ärende som slutgiltigt fastslogs av 1921 års riksdag, eftersom det innebar en ändring av grundlagen.

Docent Ann-Sofie Ohlander höll ett intressant föredrag om kvinnan i historien och om vad kvinnor gjort långt innan de fick rösträtt. Därefter följde ett program kallat Kvinnoröster med fyra Dramatens skådespelare: Bibi Andersson, Margaretha Byström, Irène Lindh och Ingvar Kjellson. Det var scener ur pjäser, från riksdagsprotokoll, klassiska kvinnohistoriska dokument m.m. Bibi Andersson spelade Kerstin Hesselgren (den första kvinnan i första kammaren), Irène Lindh spelade Elisabeth Tamm (som kom in i andra kammaren) och Margaretha Byström framställde Elin Wägner. En särskild Wägner-scen spelades också - där kvinnorna otillfrågade lägger sig i förlossningsvården! Ingvar Kjellson spelade motsträvig man.

Själv hade jag medverkat med att ta fram texter och satt som inbjuden, glad och nöjd, åhörare. Talmannen Ingegerd Troedsson ledde själv hela programmet på ett stilt och trevligt sätt. Och där var i Plenisalen, kära medlemmar, vår Elin mycket närvarande.

/Britt Dahlström

Elin Wägner-dagen 1995

kommer att äga rum i Bergs bygdegård lördagen den 13 maj. För in det i den nya almanackan!

Nästa nummer av Bergsluft

kommer ut i slutet av april tillsammans med årsmöteshandlingar.

Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser.

Manusstopp: 1 april